

ПОСТАНОВА № 16

ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ

від 12 вересня 2025 року

Про звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
положень пункту 10 частини першої статті 212 Сімейного кодексу України
в частині осіб, які були засуджені за кримінальні правопорушення
проти громадського порядку та моральності

Чигиринський районний суд Черкаської області в рішенні від 07 березня 2025 року у справі № 708/52/25 дійшов висновку, що приписи пункту 10 частини першої статті 212 Сімейного кодексу України в частині осіб, які були засуджені за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності, суперечать положенням статей 21, 24 і 64 Конституції України.

Розглянувши звернення судді Чигиринського районного суду Черкаської області Попельнюха А. О. від 20 березня 2025 року (вх. № 913/0/1-25 від 24 березня 2025 року), заслухавши та обговоривши доповідь судді Великої Палати Верховного Суду Ступак О. В., керуючись статтею 150 Конституції України, статтями 7, 50–52 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 5 частини другої статті 36, пунктом 5 частини другої статті 46 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Пленум Верховного Суду

п о с т а н о в л я є:

Звернутися до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 10 частини першої статті 212 Сімейного кодексу України в частині осіб, які були засуджені за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності.

Голова Верховного Суду

Станіслав КРАВЧЕНКО

Секретар Пленуму,
суддя Верховного Суду

Дмитро ЛУСПЕНИК

ВЕРХОВНИЙ СУД

вул. П. Орлика, 8, м. Київ, 00011, Україна, тел. (044) 591 10 00
e-mail: inbox@supreme.court.gov.ua
Код ЄДРПОУ 41721784

Конституційний Суд України

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПОДАННЯ щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 10 частини першої статті 212 Сімейного кодексу України в частині осіб, які були засуджені за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності

До Верховного Суду в порядку частини шостої статті 10 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) надійшло звернення судді Чигиринського районного суду Черкаської області Андрія Попельнюха від 20 березня 2025 року (вх. № 913/0/1-25 від 24 березня 2025 року) про внесення до Конституційного Суду України конституційного подання щодо конституційності положень пункту 10 частини першої статті 212 Сімейного кодексу України (далі – СК України) в частині осіб, які були засуджені за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності.

Обставини, які зумовили ініціювання звернення до Верховного Суду для вирішення питання про внесення до Конституційного Суду України подання

Чигиринський районний суд Черкаської області (далі – суд) 07 березня 2025 року за результатами розгляду справи № 708/52/25 ухвалив рішення, яким задовольнив заяву особи про усиновлення неповнолітньої дитини, визнав цю особу усиновлювачем, зобов'язав унести відповідні зміни в актовому записі про народження дитини. До Верховного Суду разом зі зверненням надійшло скорочене рішення суду (вступна та резолютивна частини). Також щодо цього рішення суду в Єдиному державному реєстрі судових рішень (ЄДРСР) зазначено: «Інформація не підлягає розголошенню в загальному доступі відповідно до статті 7 Закону України "Про доступ до судових рішень"».

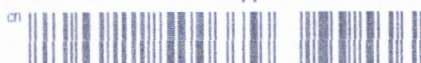
За даними ЄДРСР, указане рішення суду набрало законної сили 18 квітня 2025 року. Судових рішень, які підтверджували б порушення питання про оскарження згаданого рішення суду в апеляційному порядку, у ЄДРСР не виявлено.

Розглядаючи зазначену справу, суд дійшов висновку, що приписи пункту 10 частини першої статті 212 СК України в окресленій частині суперечать положенням статей 21, 24 і 64 Конституції України.

Як зазначено у зверненні суду, під час розгляду справи встановлено, що заявник 24 грудня 2020 року вироком Жовтневого районного суду м. Кривого Рогу

ВЕРХОВНИЙ СУД

вих № 3764/0/2-25 від 25.09.2025

Конституційний Суд України

04/372 від 30.09.2025

10:14

Дніпропетровської області був засуджений за вчинення кримінального правопорушення, зокрема злочину, передбаченого частиною другою статті 296 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Такий злочин відноситься до категорії правопорушень проти громадського порядку та моральності. Згідно з положеннями статті 89 КК України заявник визнається таким, що не має судимості.

Наведені обставини, відповідно до змісту статті 212 СК України, установлюють для суду заборону визнавати заявника усиновлювачем, незважаючи на його фактичне проживання з дитиною однією сім'єю та виконання ним обов'язків батька стосовно цієї дитини, перебування у шлюбі з матір'ю цієї дитини та наявність на їх утриманні ще однієї спільної дитини.

Проте, як зазначено у зверненні, на переконання суду першої інстанції, положення статті 212 СК України не відповідають принципу верховенства права та суперечать Конституції України, оскільки визначають необмежену тривалість негативних наслідків для особи, яка раніше була засуджена за вчинення окремих категорій злочинів, по суті запроваджуючи дискримінаційне ставлення до таких осіб.

Щодо відповідності Конституції України положень пункту 10 частини першої статті 212 СК України в частині осіб, які були засуджені за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності

Вирішуючи питання про внесення до Конституційного Суду України подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 10 частини першої статті 212 СК України в частині осіб, які були засуджені за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності, Пленум Верховного Суду керувався нижченаведеним.

Відповідно до частини першої статті 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Згідно із частиною першою статті 21 Конституції України всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.

Відповідно до частини першої статті 24 Основного Закону України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Згідно із частиною третьою статті 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою.

Наведені конституційні засади є визначальними у процесі вирішення питань щодо конституційності оспоруваних положень закону.

Пунктом 10 частини першої статті 212 СК України визначено, що не можуть бути усиновлювачами особи, які були засуджені за злочини проти основ національної безпеки України, кримінальні правопорушення проти життя і здоров'я, волі, честі та гідності, статевої свободи та статевої недоторканості особи, проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності, у сфері обігу наркотичних засобів,

психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, а також за злочини, передбачені статтями 164, 166, 167, 169, 181, 187 КК України, або мають непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення інших кримінальних правопорушень.

Пленум Верховного Суду порушує питання про відповідність Конституції України положень пункту 10 частини першої статті 212 СК України в редакції Закону України від 14 травня 2025 року № 4439-IX «Про внесення змін до статті 212 Сімейного кодексу України щодо визначення осіб, які не можуть бути усиновлювачами», яка хоч і не набула чинності на момент ухвалення вказаного рішення, але це не впливає на суть розглядуваного питання, оскільки цим Законом не вносилися зміни, зокрема, щодо кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності.

Так, пунктом 10 частини першої статті 212 СК України передбачено, що не можуть бути усиновлювачами особи, які були засуджені за кримінальні правопорушення, зокрема, проти громадського порядку та моральності.

Проаналізувавши звернення суду, норми СК України, щодо яких суд сформулював висновок про їх невідповідність Конституції України у взаємозв'язку з відповідними положеннями КК України, міжнародно-правові акти щодо захисту прав дитини, а також релевантну практику Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), вважаємо, що пункт 10 частини першої статті 212 СК України в частині осіб, які були засуджені за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності, має ознаки невідповідності Конституції України. Як аргументи пропонуємо звернути увагу на нижченаведене.

Невідповідність Конституції України полягає в тому, що законодавчо встановлена заборона на усиновлення пов'язується з власне засудженням за відповідне кримінальне правопорушення, без урахування фактору наявності чи відсутності судимості за його вчинення, а також без урахування фактору конкретного правопорушення, яке входить до цієї групи правопорушень, та без надання оцінки особистісним характеристикам потенційного усиновлювача.

Наявність зазначених факторів може свідчити про те, що відповідна заборона є надмірною та своєю чергою може зумовлювати неврахування найкращих інтересів дитини, а тому суперечити самій суті існування інституту усиновлення.

З метою аналізу зазначеного питання доцільним вважаємо навести результати проведеного дослідження міжнародно-правових актів на предмет визначення на засадах міжнародного консенсусу аспектів законодавчої заборони окремим категоріям осіб потенційно бути усиновителями, а також відповідної практики ЄСПЛ.

Міжнародно-правові акти

1. Конвенція ООН про права дитини 1989 року у статті 3 встановлює принцип **найкращих інтересів дитини** як основоположний у всіх рішеннях стосовно дітей, що своєю чергою має перевагу над усіма іншими міркуваннями, включаючи формальні критерії відбору усиновлювачів.

Аналогічний підхід закріплено також у Конвенції про захист дітей та співробітництво в галузі міжнародного усиновлення 1993 року, що, зокрема, свідчить про міжнародний консенсус щодо вагомості принципу дотримання **найкращих інтересів дитини**. Ця Конвенція визначає сучасні правові стандарти у сфері усиновлення, згідно з якими повинні бути унормовані положення законодавства держав-учасниць. Так, стаття 4 цієї Конвенції передбачає можливість усиновлення лише в разі, якщо компетентні органи держави встановили, що усиновлення відповідає **найкращим інтересам дитини** з урахуванням індивідуальних обставин конкретної справи.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод прямо не регулює право на усиновлення як таке, тому для вивчення аналізованого питання слід звертатися до Європейської конвенції про усиновлення дітей (переглянутої) від 27 листопада 2008 року (ратифіковано Україною 15 лютого 2011 року, набрання чинності для України 01 вересня 2011 року) (далі – Конвенція про усиновлення від 2008 року).

Конвенція про усиновлення від 2008 року не запроваджує уніфікованого порядку усиновлення дитини, оскільки кожна держава-учасниця зберігає за собою право регулювати це питання, встановлювати принципи та процедуру усиновлення, а також його правові наслідки. Однак ця Конвенція покликана впорядкувати різні підходи до законодавчого регулювання усиновлення, з урахуванням соціальних і правових змін при дотриманні її положень та водночас із розумінням того, що **найкращі (найвищі) інтереси дитини завжди мають переважати над будь-якими іншими міркуваннями**.

Статтею 4 Конвенції про усиновлення від 2008 року встановлено, що компетентний орган не приймає рішення про усиновлення, якщо не переконаний, що усиновлення відповідатиме найвищим інтересам дитини. Також у статті 10 цієї Конвенції визначено, що компетентний орган приймає рішення про усиновлення лише після належного попереднього встановлення обставин стосовно усиновлювача, дитини та її сім'ї. Установлення обставин у належному обсязі в кожній справі стосується настільки, наскільки це є можливим, та *inter alia*, широкого спектру питань, включаючи особистість, стан здоров'я та соціальне середовище усиновлювача, взаємну сумісність дитини й усиновлювача, етнічне, релігійне та культурне походження сторін тощо.

Міжнародний консенсус полягає в першочерговому врахуванні принципу «**найкращі інтереси дитини**», відсутності категоричних заборон на усиновлення за фактом засудження особи, водночас вказує на необхідність індивідуальної оцінки кожного випадку.

У контексті розглядуваного питання принципово важливо зазначити, що жодна з перелічених у статті 10 чи інших положень Конвенції про усиновлення 2008 року обставин прямо не дискваліфікує особу, яку було раніше засуджено за вчинення кримінального правопорушення, з кола потенційних усиновлювачів дитини.

Водночас українське законодавство, передбачаючи абсолютну заборону для відносно широкої категорії осіб усиновлювати дитину незалежно від конкретних обставин, суперечить цим принципам.

Практика ЄСПЛ

Практика ЄСПЛ також вказує на обов'язковість збалансованої оцінки конкуруючих інтересів та прав усіх зацікавлених сторін у справах усиновлення.

Велика Палата ЄСПЛ у справі «Странд Лоббен та інші проти Норвегії» (Strand Lobben and Others v. Norway, № 37283/13), що стосувалася позбавлення матері батьківських прав і надання дозволу прийомній родині усиновити її дитину, висувала, що національні органи влади, перед якими стояло складне й делікатне завдання збалансувати суперечливі інтереси в цій складній справі, діяли, керуючись передусім необхідністю забезпечити найкращі інтереси дитини, особливо з огляду на особливі потреби дитини в догляді. ЄСПЛ наголосив, що існує широкий консенсус, зокрема в міжнародному праві, щодо того, що в усіх рішеннях, які стосуються дітей, першочергове значення мають їхні найкращі інтереси. Зокрема, у справах, пов'язаних з опікою над дітьми та обмеженням контактів, інтереси дитини повинні мати перевагу над усіма іншими міркуваннями.

У справі «Джессіка Марчі проти Італії» (Jessica Marchi v. Italie, № 54978/17) ЄСПЛ погодився з висновками національних судів щодо невідповідності найкращим інтересам дитини її подальшого перебування в сім'ї заявниці. ЄСПЛ, зокрема, зазначив: якщо стаття 8 Конвенції має на меті захистити особу від свавільного втручання з боку державних органів, вона також може накладати на державу позитивні зобов'язання, пов'язані з ефективним забезпеченням прав, гарантованих цією статтею. Принципи, що застосовуються для оцінки позитивних зобов'язань держави за статтею 8 Конвенції, подібні до тих, що регулюють оцінку її негативних зобов'язань. В обох випадках необхідно враховувати справедливий баланс між загальним інтересом й інтересами конкретної особи.

Отже, вкрай важливим для держави є встановлення таких законодавчих норм, які б урівноважували конкуруючі інтереси та права всіх зацікавлених сторін, забезпечуючи можливість індивідуальної оцінки кожної конкретної ситуації з урахуванням найкращих інтересів дитини як визначального критерію.

Усиновлення є частиною одного з найважливіших інститутів сімейного права, поряд із інститутом шлюбу, сім'ї та батьківства, виступаючи, з одного боку, формою захисту сімейних прав та інтересів дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (через їх влаштування до сім'ї усиновителя, який набуває відповідного комплексу батьківських прав та обов'язків, а дитина – відповідних прав та обов'язків як усиновленої дитини), а з іншого, будучи юридичним фактом, що зумовлює набуття особами, які усиновили дитину, та усиновленою дитиною відповідного комплексу сімейних прав та обов'язків; для усиновителів – це й забезпечення можливості набуття ними такого важливого особистого немайнового права, як право на батьківство (материнство), а для усиновленої дитини – передусім права проживати та виховуватися у сім'ї.

При реалізації принципу найкращих інтересів дитини усталеним є розуміння того, що серед усіх можливих заходів захисту дитини, позбавленої батьківського піклування, за загальним правилом, найбажанішим є саме усиновлення, тобто її влаштування під опіку нових батьків, забезпечуючи, таким чином, усі переваги постійної родини.

Розгляд питань усиновлення неможливий без пріоритетного врахування принципу «найкращих інтересів дитини», що передбачає оцінку його елементів, рекомендованих Комітетом ООН з прав людини.

Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово зазначав, що справи про усиновлення мають бути вирішені з урахуванням найкращих інтересів саме дітей, які залишилися без батьківського піклування, а не в інтересах будь-яких інших осіб. У цьому проявляється такий елемент принципу «найкращі інтереси дитини», як збереження сімейного оточення і підтримання стабільних відносин.

Одним із ключових елементів, які потребують оцінки суду, у справах про усиновлення є особистісна характеристика того, хто хоче бути усиновлювачем. Незважаючи на те, що особи, які виявили намір стати усиновлювачами, проходять доволі тривалий та процедурно обтяжливий шлях до подання відповідної заяви до суду, їх перевіряють компетентні органи, проте розгляд заяви про усиновлення не може відбуватися без установлення судом таких елементів, як: моральна придатність осіб, які мають намір усиновити дитину; їхня психологічна характеристика та здоров'я; чи мають вони прихильність та інші емоційні зв'язки з дитиною; їх здатність і бажання дарувати дитині любов, навчати та виховувати її; майнові можливості таких осіб забезпечити дитину всім необхідним: їжею, одягом, медичною допомогою або іншою корекційною допомогою, а також задовольнити інші матеріальні потреби; бажання та здатність осіб, які виявили бажання стати усиновлювачами, сприяти та заохочувати тісні й тривалі сімейні стосунки між дитиною та іншим з батьків, також між собою; інші фактори, які суд вважає такими, що мають значення для правильного вирішення цієї заяви. Тобто перелік обставин, які потрібно встановити для цієї категорії справ, не є вичерпним.

Дійсно, кримінальне засудження може бути вагомим чинником для обмеження права особи, передбаченого статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, у контексті можливості усиновити дитину, особливо якщо засудження є недавнім або стосується тяжкого чи особливо тяжкого злочину. Проте цей факт має розглядатися в сукупності з усіма іншими факторами (обставинами), а вирішальним міркуванням у рішеннях щодо усиновлення мають бути **«найкращі інтереси дитини»**.

Водночас передбачена в пункті 10 частини першої статті 212 СК України *імперативна заборона* бути усиновлювачами особам, які засуджені за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності, може призвести до ситуацій, коли потенційно найкращий усиновлювач для конкретної дитини буде автоматично виключений із розгляду претендентів, які мають право усиновити дитину, навіть той претендент, як у цій справі, який має переважне перед іншими

право на усиновлення дитини відповідно до статті 213 СК України, тобто лише через **формальний критерій, що суперечить самій меті усиновлення.**

Крім того, передбачена положеннями пункту 10 частини першої статті 212 СК України норма в частині заборони бути усиновлювачами особам, які засуджені за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності, фактично **унеможлиблює проведення аналізу зазначених вище факторів, що індивідуалізують кожну особу, принаймні для розгляду кандидатури особи як перспективного усиновлювача.** Така заборонювальна імперативність ставить під сумнів належне виконання державою свого позитивного обов'язку у сфері усиновлення та забезпечення найкращих інтересів дитини.

Значущим в оцінці розглядуваних норм СК України є **кримінально-правова характеристика кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності, а також питання про темпоральну природу судимості особи.**

Так, зосереджуючись на понятті кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності, що викладені в розділі XII Кримінального кодексу України, слід констатувати **очевидну різницю в ступені суспільної небезпеки між ними** та, до прикладу, кримінальними правопорушеннями **проти життя і здоров'я особи чи проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.** На це вказують, серед іншого, передбачені кримінальним законодавством види й розміри покарань, а головне – наслідки вчинення таких кримінальних правопорушень.

Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності заподіюють або ставлять під загрозу заподіяння істотної шкоди саме громадському порядку чи моральним основам життя суспільства, тоді як кримінальні правопорушення проти життя і здоров'я особи посягають на найцінніше – життя та здоров'я особи. Різниця в природі означених груп кримінальних правопорушень є суттєвою, а тому доцільною є індивідуалізація обмеження реалізації особою свого права на усиновлення дитини з огляду на те, за яке саме кримінальне правопорушення особа раніше засуджена.

Категорія кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності є **надзвичайно широкою і включає кримінально карані діяння різного ступеня тяжкості** – від найменш суспільно небезпечного проступку у вигляді незаконного проведення археологічних розкопок на об'єкті археологічної спадщини до особливо тяжкого злочину – втягнення малолітньої особи в заняття проституцією з погрозою застосування насильства. Тому вчинення того чи того кримінального правопорушення відповідно корелюватиме з характеристикою осіб. Натомість **передбачена в пункті 10 частини першої статті 212 СК України імперативна заборона сформульована у спосіб, який не виправдано прирівнює осіб, які вчинили кардинально різні за характером та ступенем суспільної небезпеки правопорушення, застосовуючи до них однакові правові наслідки без урахування індивідуальних обставин.**

Такий підхід не відповідає принципу пропорційності та призводить до парадоксальної ситуації, коли особа, засуджена за порівняно незначне правопорушення (наприклад, незаконне проведення археологічних розкопок),

автоматично позбавляється права на усиновлення нарівні з особою, засудженою за тяжкий злочин проти моральності.

Стосовно **темпоральної природи судимості особи** зазначимо.

Норми статей 88–91 КК України щодо погашення та зняття судимості демонструють державну політику, спрямовану на надання особам, які порушили закон, реальної можливості для повернення до повноцінного життя в суспільстві, власне ресоціалізації. Однак автоматична та безстрокова заборона усиновлення протирічить цьому підходу, оскільки фактично встановлює додаткові правові обмеження поза межами санкцій і строків погашення судимості, визначених у кримінальному законодавстві.

Верховний Суд у постанові від 27 вересня 2018 року у справі № 647/1831/15-к чітко визначив правову природу судимості та наслідки її припинення. Так, Верховний Суд наголосив, що судимість має строковий характер і лише закон визначає, коли вона виникає (з дня набрання законної сили обвинувальним вироком), та встановлює підстави її припинення (погашення судимості та її зняття). Як погашення, так і зняття судимості пов'язано зі впливом певних термінів, протягом яких особа повинна перетерпіти негативні наслідки та своєю поведінкою довести остаточне виправлення.

Припинення судимості анулює всі кримінально-правові й загальноправові наслідки засудження та призначення покарання. Особа, судимість якої погашена або знята, вважається такою, яка раніше злочину не вчиняла, покарання не відбувала. Вона не зобов'язана будь-де вказувати про вчинення нею в минулому злочину та призначення за нього покарання, не повинна відчувати жодних негативних наслідків колишньої судимості. Врахування погашеної чи знятої судимості при вирішенні будь-яких питань, у тому числі при характеристиці особи, суперечить самій суті інституту припинення судимості та є неприпустимим.

З урахуванням цієї позиції Верховного Суду, слід виснувати, що передбачена в пункті 10 частини першої статті 212 СК України заборона бути усиновлювачами особам, які засуджені за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності, суперечить принципу реабілітації та створює **«довічні наслідки» засудження особи**, а також порушує принцип правової визначеності. Адже виникає ситуація, коли погашена відповідно до норм кримінального права судимість особи є перепорою для усиновлення в межах сімейного права.

Підсумовуючи викладене, зазначимо:

1) проведений аналіз міжнародного та національного права, а також практики ЄСПЛ дає змогу дійти висновку про невідповідність положення пункту 10 частини першої статті 212 СК України в частині заборони усиновлення дитини особами, які були засуджені за кримінальні правопорушення проти громадського порядку й моральності та судимість яких погашена, без урахування ступеня тяжкості вчиненого злочину, фундаментальним принципам права, зокрема правовій визначеності, пропорційності та індивідуалізації юридичної відповідальності, а також міжнародним стандартам у сфері усиновлення;

2) автоматична заборона усиновлення дитини особами, які були засуджені за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності, порушує справедливий баланс, який має забезпечити держава, між загальним інтересом й інтересом конкретної особи;

3) відсутність проведення індивідуального оцінювання кожного конкретного випадку фактично унеможливорює реалізацію позитивного обов'язку держави зі створення належних умов для захисту права дитини на сім'ю, що несумісно з принципами, закріпленими в міжнародно-правових актах та практиці ЄСПЛ;

4) наявна нормативна модель потребує перегляду для запровадження диференційованого підходу, який би враховував характер і тяжкість вчиненого кримінального правопорушення, його наслідки, час, що минув із моменту засудження особи, особисті якості потенційного усиновлювача та, найголовніше, конкретні потреби й інтереси дитини в кожному окремому випадку та першочерговість забезпечення її найкращих інтересів.

Конституційний Суд України в Рішенні від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012 зазначив, що конституційні права і свободи є фундаментальною основою існування та розвитку Українського народу, а тому держава зобов'язана створювати ефективні організаційно-правові механізми для їх реалізації. Відсутність таких механізмів нівелює сутність конституційних прав і свобод, оскільки призводить до того, що вони стають декларативними, а це є неприпустимим у правовій державі (пункт 2.1 мотивувальної частини Рішення).

Пленум Верховного Суду вважає, що положення пункту 10 частини першої статті 212 СК України в частині осіб, які були засуджені за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності, суперечать частині першій статті 8 Конституції України, оскільки допускають непропорційне обмеження права осіб, які були засуджені за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності, бути усиновлювачами.

Суперечність частині першій статті 21 та частині першій статті 24 Основного Закону України видно в запровадженні державою необґрунтованого обмеження та порушення принципу рівності громадян. Зокрема, заборона усиновлення дитини особами, які раніше були засуджені за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності, порушує принцип рівності громадян, які народжують і виховують дитину в сім'ї, адже необґрунтовано та непропорційно обмежує в таких правах, порівняно з особами, які не вчиняли кримінальних правопорушень.

Розглядувані положення статті 212 СК України в частині осіб, які були засуджені за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності, суперечать частині третій статті 51 Конституції України, оскільки створюють необґрунтовану заборону відповідним особам створити сім'ю та не відповідають найкращим інтересам дитини як складової інтересів сім'ї.

Конституційний Суд України в Рішенні від 03 лютого 2009 року №3-рп/2009 вказав, що правовідносини, пов'язані з усиновленням, не є предметом безпосереднього конституційного унормування, однак держава на виконання

положень статей 51 і 52 Конституції України та міжнародно-правових актів, дбаючи про дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, визначає процедуру усиновлення. При цьому держава здійснює контроль за цією процедурою шляхом прийняття норм, які забезпечують регулювання зазначених суспільних відносин (пункт 3.2 мотивувальної частини Рішення).

Загальний висновок

У зверненні суду йдеться про невідповідність пункту 10 частини першої статті 212 СК України в окресленій частині положенням статей 21, 24 і 64 Конституції України. Водночас із урахуванням наведеного вище аналізу є підстави вважати, що аналізовані норми СК України містять ознаки невідповідності статтям 8, 21, 24 і 51 Конституції України.

З огляду на викладене наявні підстави для звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 10 частини першої статті 212 СК України в частині осіб, які були засуджені за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності.

На підставі викладеного та керуючись статтею 150 Конституції України, статтями 7, 50–52 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 5 частини другої статті 36, пунктом 5 частини другої статті 46 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»

ПРОСИМО:

1. Відкрити провадження за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 10 частини першої статті 212 СК України в частині осіб, які були засуджені за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності.

2. Перевірити на відповідність приписам частини першої статті 8, частини першої статті 21, частини першої статті 24, частини третьої статті 51 Конституції України положення пункту 10 частини першої статті 212 СК України в частині осіб, які були засуджені за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності.

Відомості про представників суб'єкта права на конституційне подання

1. Суддя Великої Палати Верховного Суду Ступак Ольга В'ячеславівна (вул. Пилипа Орлика, 4-А, м. Київ, 00011;

2. Перший заступник керівника Апарату Верховного Суду Бабанли Расім Шагінович (вул. Пилипа Орлика, 8, м. Київ, 00011;

Додатки:

1. Копія постанови Пленуму Верховного Суду від 12 вересня 2025 року № 16 «Про звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 10 частини першої статті 212 Сімейного кодексу України в частині осіб, які були засуджені за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності» на 1 арк. в 1 прим.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30) (витяг) на 5 арк. в 1 прим.
3. Сімейний кодекс України (Голос України, 26.02.2002, № 38) (витяг) на 1 арк. в 1 прим.
4. Кримінальний кодекс України (Офіційний вісник України від 08 червня 2001 року 2001 р., № 21, стор. 1, стаття 920, код акта 18825/2001) (витяг) на 1 арк. в 1 прим.
5. Закон України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» (Голос України, 16.07.2016, № 132-133) (витяг) на 2 арк. в 1 прим.
6. Закон України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII «Про Конституційний Суд України» (Голос України, 02.08.2017, № 141) (витяг) на 2 арк. в 1 прим.
7. Закон України від 14 травня 2025 року № 4439-IX «Про внесення змін до статті 212 Сімейного кодексу України щодо визначення осіб, які не можуть бути усиновлювачами» (Голос України, 06.06.2025, № 111) на 1 арк. в 1 прим.
8. Конвенція ООН про права дитини 1989 року (витяг) на 1 арк. в 1 прим.
9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (витяг) на 1 арк. 1 прим.
10. Конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міжнародного усиновлення 1993 року (витяг) на 1 арк. в 1 прим.
11. Європейська конвенція про усиновлення дітей (переглянута) від 27 листопада 2008 року (витяг) на 2 арк. в 1 прим.
12. Рішення ЄСПЛ у справі «Странд Лоббен та інші проти Норвегії» (Strand Lobben and Others v. Norway, № 37283/13) на 50 арк. в 1 прим.
13. Рішення ЄСПЛ у справі «Джессіка Марчі проти Італії» (Jessica Marchi v. Italie, № 54978/17) на 13 арк. в 1 прим.
14. Рішення Конституційного Суду України від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012 у справі за конституційним зверненням громадянина Трояна Антона Павловича щодо офіційного тлумачення положень статті 24 Конституції України (справа про рівність сторін судового процесу) (Офіційний вісник України від 04.05.2012 – 2012 р., № 32, стор. 309, стаття 1202, код акта 61305/2012) на 2 арк. в 1 прим.
15. Рішення Конституційного Суду України від 03 лютого 2009 року №3-рп/2009 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення частини другої статті 211 Сімейного кодексу України (справа про різницю у віці між усиновлювачем та дитиною) (Офіційний вісник України від 23.02.2009 – 2009 р., № 11, стор. 51, стаття 341, код акта 45751/2009) на 5 арк.

в 1 прим.

16. Копія постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 27 вересня 2018 року у справі № 647/1831/15-к на 2 арк. в 1 прим.

17. Копія рішення Чигиринського районного суду Черкаської області від 07 березня 2025 року у справі № 708/52/25 (вступна і резолютивна частини) на 1 арк. в 1 прим.

18. Копія звернення судді Чигиринського районного суду Черкаської області А. Попельнюха від 20 березня 2025 року № 708/52/25/1611/2025 на 2 арк. в 1 прим.

Голова Верховного Суду

Станіслав КРАВЧЕНКО